

تفسیر مأثور؛ زمینه‌ای برای آموختن روش‌شناسی فهم قرآن از طریق اهل بیت(ع)

نسبت قرآن و روایات اهل بیت(ع) را از وجوه مختلفی می‌توان مورد توجه قرار داد که از جمله آن‌ها این است که از روایات می‌توان نگاه و تلقی ائمه(ع) به مقوله تفسیر قرآن و از همه مهم‌تر روش‌شناسی فهم صحیح قرآن را دریافت.

نسبت قرآن و روایات اهل بیت(ع) را از وجوه مختلفی می‌توان مورد توجه قرار داد که از جمله آن‌ها این است که از روایات می‌توان نگاه و تلقی ائمه(ع) به مقوله تفسیر قرآن و از همه مهم‌تر روش‌شناسی فهم صحیح قرآن را دریافت.

حجت‌الاسلام و المسلمین سیدعلی‌اکبر حسینی، عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، در گفت‌وگو با خبرگزاری قرآنی ایران (ایکنا)، با اشاره به جایگاه و مبنای تفسیر مأثور اظهار کرد: تفسیر مأثور نقشی جدی در فهم عمیق و دقیق متن قرآن دارد و همگان (حتی قائلین تفسیر قرآن به قرآن) نیز این مطلب را پذیرفته‌اند و بسیاری از حوزه‌های قرآن به مدد تفسیر مأثور معنای تام و تمام خود را عرضه می‌کنند.

وی در پاسخ به این سؤال که با توجه به اینکه ذیل برخی از آیات قرآن روایاتی ذکر نشده، آیا می‌توان تفسیر مأثور را به مثابه یک روش مستقل تفسیری در نظر گرفت؟، عنوان کرد: البته روشی است که مجموعه روایات تفسیری موجود که برخی تعداد قابل استناد آن‌ها را به دویست و اندی روایت محدود کرده‌اند، منطقاً نمی‌تواند بازگوکننده مفاهیم قرآن باشند.

این محقق و پژوهشگر افزود: مهم‌تر آن‌که با در نظر گرفتن گذر زمان و بستر رخدادها و تاریخی و حوادث جدید و متنوع که عرضه می‌شوند و ما پاسخ آن را از قرآن می‌طلبیم، (در حالی که در میان اهل سنت روایات تفسیری محدودیت‌های خاص خودشان را دارند)، به نظر می‌رسد که نمی‌توان از تفسیر مأثور به مثابه یک روش تفسیری مستقل در کنار روش‌های دیگر استفاده کرد.

وی بیان کرد: امروز تفسیر قرآن به قرآن به عنوان روش پذیرفته شده تفسیر است و از تفسیر مأثور به عنوان یک مقوله الهام‌بخش در تفسیر استفاده می‌کنیم که نقش کارورزی دارد. حال از آنجا که منطق شیعه جایگاه ویژه‌ای را برای ائمه اطهار(ع) قائل است، وقتی در استقلال تفسیر مأثور تردید شده و این داعیه مطرح شود که قرآن به خودی خود می‌تواند حقایق خود را به مدد آیات دیگر عرضه و ما را از منابع دیگر، حتی روایات بی‌نیاز کند، این سؤال جدی پیش می‌آید که نسبت و نقش روایات ائمه اطهار(ع) با قرآن چه خواهد بود؟

روایات بخشی از مباحث تفصیلی قرآن را که مربوط به متافیزیک، احکام فقهی و... است، تأمین می‌کنند. همچنین در حوزه‌های تاریخی، گرچه فهم معنا و مقصود، مراد جدی خداوند در گرو تعیین مصداق نیست، اما برای بسط و تفصیل معنا می‌توان به روایات مراجعه کرد و به مدد آنها معنای دقیق آیات را دریافت

مدیر گروه تفسیر ترتیبی و ترجمه قرآن کریم مرکز فرهنگ و معارف قرآن گفت: این شبهه در باب نسبت و نقش ائمه اطهار(ع) با قرآن در حالی پیش می‌آید که در روایات در حد تواتر معنوی نقل شده است که حضرت پیامبر(ص) فرمودند که من از میان شما می‌روم و دو حقیقت گرانها برای شما باقی می‌گذارم که آن دو همانا قرآن و عترت هستند که از هم جدا نمی‌شوند؛ روشن شدن این موضوع دغدغه‌ای است که مفسر شیعه به راحتی نمی‌تواند از کنار آن بگذرد.

وی در تبیین نسبت تفسیر مأثور و روایات ائمه(ع) با قرآن عنوان کرد: روایات بخشی از مباحث تفصیلی قرآن را که مربوط به متافیزیک، احکام فقهی و... است، تأمین می‌کنند. همچنین در حوزه‌های تاریخی، گرچه فهم معنا و مقصود، مراد جدی خداوند در گرو تعیین مصداق نیست، اما برای بسط و تفصیل معنا می‌توان به روایات مراجعه کرد و به مدد آن‌ها معنای دقیق آیات را دریافت.

حسینی ادامه داد: از همه مهم‌تر روایات یک نقش کارورزی دارند و می‌توان از آن‌ها نگاه ائمه(ع) به مقوله قرآن و برداشت و تلقی آن‌ها از تفسیر قرآن را دریافت؛ همچنان که ما در ریاضیات نخست قواعد چهار عمل اصلی را یاد می‌گیریم و سپس نمونه‌هایی را حل می‌کنیم تا تسلط لازم کسب کنیم، به نظر می‌رسد که یکی از نقش‌های تفسیر روایی نیز این باشد که ما در مواجهه با روایات به مدد

تصویر مثال، نمونه‌هایی را از نحوه دریافت معنای درست از قرآن کسب کرده و به تعمیم این شیوه برسیم.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی خاطرنشان کرد: مهم‌تر از همه این‌ها خود روش‌شناسی فهم قرآن است؛ علامه طباطبایی می‌فرمایند که اگر ائمه اطهار(ع) این کار را نمی‌کردند و ما از نوع نگاه و توصیه‌های آنان تفسیر قرآن به قرآن را در نمی‌یافتیم، شاید اکنون از این روش تفسیری محروم بودیم.

وی اضافه کرد: اگر ما استناد و استدلال به تفسیر قرآن به قرآن را تنها شیوه مناسب و روش مطلوب برای فهم قرآن بدانیم، بخشی از خود این مطلب را به مدد روایات مأثور و شیوه تفسیری ائمه اطهار(ع) به دست آورده‌ایم. این‌ها برخی از حوزه‌هایی است که نسبت بین روایات اهل بیت(ع) و قرآن و تعامل و ارتباط بین حوزه تفسیر و روایات بیان شده است.

مدیر گروه تفسیر ترتیبی و ترجمه قرآن کریم مرکز فرهنگ و معارف قرآن تصریح کرد: به نظر می‌رسد که یک نوع نگاه نه چندان دقیق در مورد اهل بیت(ع) موجب شده که اگر ما برای قرآن یک وجود مستقل فرض کنیم، گویی که باعث مخدوش شدن جایگاه اهل بیت(ع) شده‌ایم؛ ارتباط اهل بیت(ع) و قرآن را در سه ظرف و وعاء و در سه حوزه مختلف می‌توان در نظر گرفت.